

А. О. Лобанова

аспірант кафедри загальної психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК СТУДЕНТІВ І ЛІКАРІВ НА ЇХ ДОМІНУЮЧИЙ ВИД ІНТУЇЦІЇ

У статті наведено практичне дослідження впливу індивідуально-психологічних характеристик на домінуючий вид інтуїції студентів і лікарів. Порівняльний аналіз проведено окремо для двох груп досліджуваних з урахуванням різних рівнів структури особистості: індивіда, особистості, індивідуальності.

Ключові слова: особливості інтуїції, порівняльний аналіз інтуїції, вплив на інтуїцію.

Постановка проблеми. Дослідження інтуїції в психологічній літературі переважно має теоретичний характер та обмежується розкриттям різноманітних підходів до розуміння цього феномену, його видів і загальних особливостей. Така позиція зумовлена неочевидністю функціонування механізмів інтуїції, що ускладнює її практичне дослідження. Розуміння феномену інтуїції, а саме її зв'язку з іншими психологічними властивостями, дасть змогу взаємодіяти з нею та впливати через призму інших характеристик. Особливо важливим є розуміння інтуїції у зв'язку з лікарською професією, у якій саме інтуїція відіграє важливу роль у прийнятті рішень, що можуть коштувати здоров'я та життя.

Незважаючи на труднощі у вивченні феномену, науковці XXI ст. роблять активні спроби дослідити інтуїцію у зв'язку з різноманітними особливостями особистості. Т.В. Корнілова говорить про позитивний зв'язок інтуїції з емоційним інтелектом і рефлексивністю, вказуючи на відсутність її зв'язку з аналітичними здібностями [1, с. 5]. Значна частина науковців розглядають інтуїцію через її актуалізацію в творчому акті – А.А. Матюшкіна, Є.К. Жуковська, В.В. Миронов, А.В. Бондаренко [2, с. 98]. Деякі дослідники акцентують увагу на значній ролі інтуїції у професійній діяльності відповідно до різних галузей наукового знання: Т.М. Щербакова, С.В. Кабанова – у педагогічній, І.І. Бенедиктів, Ю.І. Чертков – у медичній, В.О. Заболотна, В.А. Дмитрієва підкреслюють роль інтуїції для прийняття рішень у менеджменті [3, с. 274].

Мета статті. Нашою ціллю є визначення тих характеристик на трьох рівнях структури особистості, які впливають на чуттєву та раціональну інтуїцію лікарів і студентів.

Виклад основного матеріалу. Орієнтуючись на результати попереднього етапу дослідження (наведено в журналі «Науковий вісник Херсонського державного педагогічного університету № 2/2018,

А.О. Лобанова «Психологічні особливості інтуїції студентів вищих медичних навчальних закладів та практикуючих лікарів»), виявлено, що студенти мають більш розвинений раціональний вид інтуїції, а лікарі – чуттєвий, тож виникає необхідність дослідити ці характеристики окремо для двох груп. Щоб краще зрозуміти, чим зумовлена така різниця, виникає необхідність дослідити обрані групи на різних рівнях структури особистості: індивіда, особистості, індивідуальності.

Було обрано різноманітні методики, які можуть забезпечити необхідне для нас комплексне дослідження особистості.

Для дослідження на рівні індивіда використано методику «Тест Айзенка», який має дві шкали: екстраверсія – інтроверсія та нейротизм. Ці характеристики лежать в основі темпераментів і вказують на вроджені особливості особистості.

Для дослідження на рівні особистості вирішено використати методику «Тест Кеттела». Шкали, які лежать в основі методики, є характерологічними особливостями, які через свою різноманітність дозволяють різносторонньо зрозуміти психологічні особливості досліджуваних груп.

Наступна методика, яка була використана для дослідження, розкриває досліджуваних на рівні індивідуальності та називається «Діагностика рівнів особистісної готовності до ризику (PSK Шуберта)». Обрана методика дозволяє дослідити властивість, розкриваючи індивідуальний стиль діяльності та поведінки, тобто розкриває людину на рівні індивідуальності.

Для виявлення впливу типів і властивостей мислення, які визначають особливості інтуїції досліджуваних груп, використаємо множинний регресійний аналіз, оскільки досліджуємо вплив не одної, а кількох змінних на ознаку, яка нас цікавить.

Перед застосуванням множинного регресійного аналізу нами було встановлено, що масив даних, який використовується, має нормальний розподіл.

Проведення первинного кореляційного аналізу показало можливість застосування множинного регресійного аналізу, оскільки між змінними параметрів інтуїції та іншими характеристиками особистості було виявлено зв'язки, тому використання такого методу обробки даних є доцільним.

Множинний регресійний аналіз проводився окремо для двох груп досліджуваних – студентів і лікарів, тому розглянемо отримані результати почергово.

Вплив індивідуально-психологічних характеристик на домінуючий вид інтуїції особистості лікарів.

У процесі попереднього етапу дослідження було встановлено, що у групи студентів домінуючим видом інтуїції є раціональна, саме тому ми досліджуємо ті фактори особистості, які впливають на цю характеристику.

Коефіцієнт множинної кореляції ($R=0,743$) вказує на те, що модель є статично достовірною та її можна інтерпретувати. Коефіцієнт множинної детермінації ($R^2=0,653$) вказує, що 65,3% дисперсії змінної «раціональна інтуїція» зумовлені впливом змінних, які ми будемо далі аналізувати.

Наступним кроком є інтерпретація коефіцієнта Фішера (F), рівень значимості якого становить 0,00, що менше за 0,05, а отже, результати варті інтерпретації, отримана модель не є випадковою.

Розглядаючи таблицю коефіцієнтів, звертаємо увагу на значення константи ($const$) – вибираємо ті, де sig менше 0,05. Для цієї моделі вона є достовірною.

Показник стандартизованих β -коефіцієнтів свідчить про частину вкладу кожної змінної до цієї моделі. Для змінної «низька нормативність – висока нормативність» він становить (-0,260), для змінної «практичність – мрійливість» креативності – 0,567; консерватизм – радикалізм – 0,513; готовність до ризику – (-0,142); невротичність – (-0,123). Для написання регресійного рівняння використаємо B -коефіцієнт, що становить собою коефіцієнт регресії.

Результати проведення регресійного аналізу узагальнено представимо в табл. 1.

Відповідно до отриманих результатів можемо скласти таке рівняння регресійного аналізу, згідно з формулою $y = b_1x_1 + b_2x_2 + b_nx_n + 2,507e$.

Підставивши значення, отримуємо:

$$y = 4,197x_1 + 0,192x_2 + 0,250x_3 + 0,191x_4 - 0,173x_5 - 0,107x_5 + 2,44e$$

Розтлумачимо значення кожного складника вищенаведеного рівняння:

y – раціональна інтуїція;

x_1 – практичність-мрійливість;

x_2 – консерватизм-радикалізм;

x_3 – схильність до ризику;

x_4 – низька нормативність-висока нормативність;

x_5 – невротизм;

e – константа.

Таким чином, проведений регресійний аналіз дає змогу стверджувати, що на раціональний вид інтуїції студентів впливають такі параметри, як невротизм, нормативність поведінки, практичність, консерватизм і схильність до ризику.

Проведемо якісний аналіз отриманих результатів. Розглянемо перший параметр, який вказує на вплив **невротизму** на раціональну інтуїцію. Цей параметр розкриває характеристику особистості на рівні індивіда. Як бачимо з табл. 1, такий зв'язок є зворотнім, тобто раціональна інтуїція буде вищою за меншого рівня невротизму особистості. Як ми знаємо, однією з характеристик раціональної інтуїції є пришвидшення діяльності різних психічних процесів, саме тому можемо припустити, що високий рівень невротизму особистості заважатиме цій діяльності. Чим стійкішою є людина, тим рівень невротизму в неї буде меншим, а отже, вона має більше шансів для розвитку раціонального виду інтуїції.

На рівні особистості спостерігається вплив на раціональну інтуїцію таких характеристик, як нормативність поведінки, практичність і консерватизм.

Параметр **«нормативність поведінки»** робить позитивний вклад у параметр раціональної інтуїції. Особистість схильна до постійності, має розвинуте почуття відповідальності та дотримується загальних моральних правил і норм, має вищий рівень раціональної інтуїції. Допускаємо, що завдяки такій специфіці прийняття світу та способу життя особистість заглиблюється у сутність проблеми чи ситуації, в якій людина опинилася. Для особистості важливо оцінити ситуацію

Таблиця 1

Вплив індивідуально-психологічних особливостей на раціональний вид інтуїції студентів

Параметр, що характеризується	Назва шкали				
	Невротизм	Низька нормативність – висока нормативність	Практичність – мрійливість	Консерватизм – радикалізм	Схильність до ризику
	індивід	особистість			індивідуальність
R	0,743				
R ²	0,653				
β	-0,115	-0,260	4,955	0,313	0,279
B	-0,107	-0,173	4,197	0,192	0,250

та зіставити її з загальноприйнятими нормами, вибрати такий спосіб реагування та діяльності, який не суперечитиме загальним правилам. Саме фактор оцінки конкретної ситуації є важливою ознакою, яка характеризує раціональну інтуїцію особистості.

Позитивний вклад у використання інтуїції робить також змінна «**практичність – мрійливість**». Це означає, що особистість із більшою раціональністю й орієнтацією на зовнішню реальність матиме вищий рівень раціональної інтуїції. Саме таке «холодне» ставлення до життя, більша схильність до розвитку мисленнєвих процесів сприятиме розвитку раціональної інтуїції. Вплив цієї характеристики є досить передбачуваним, оскільки саме пришвидшення перебігу в особистості окремих розумових процесів, зокрема мислення, характеризує раціональну інтуїцію. Незважаючи на те, що у цьому виді інтуїції деякі ланки мисленнєвого процесу упускаються, загальний мисленнєвий розвиток сприятиме кращому розвитку раціонального виду інтуїції.

Останньою характеристикою, яка робить внесок у раціональний вид інтуїції на рівні особистості, є параметр «**консерватизм – радикалізм**». Такий внесок має позитивний характер – збільшення однієї характеристики приводить до збільшення іншої. Особистість із високим рівнем консерватизму характеризується стійким ставленням до традицій, спротивом змінам та інноваціям, сумнівами щодо нових ідей і принципів. Допускаємо, що саме вибір звичних способів реагування дає можливість для кращого розвитку раціонального виду інтуїції, оскільки дозволяє краще розуміти конкретні ситуації. Такі люди орієнтовані на конкретну реальну діяльність, саме це дозволяє їм звертати увагу на деталі та бути ситуаційно зорієнтованими, що є важливим для діяльності раціональної інтуїції, де апеляція йде не до досвіду, а до ситуацій.

На рівні індивідуальності позитивний внесок у раціональний вид інтуїції студентів робить характеристика «**схильність до ризику**». Вплив цієї характеристики видається досить непередбачуваним для нас, але можна допустити, що інтуїція буде більш розвинена в тому випадку, де є для цього необхідність. Саме тому особистості

з вищим рівнем цієї характеристики матимуть більш виражену раціональну інтуїцію, котра виступає як своєрідний психологічний механізм захисту і сприяє її використанню у ситуаціях, де потрібно прийняти максимально правильне рішення.

Вплив індивідуально-психологічних характеристик на домінуючий вид інтуїції особистості лікарів.

Домінуючим видом інтуїції лікарів є раціональна, тому звертаємося детальніше до аналізу цього виду інтуїції, визначивши ті характеристики, які на неї впливають.

Коефіцієнт множинної кореляції ($R=0,703$) вказує на те, що модель є статично достовірною та її можна інтерпретувати. Коефіцієнт множинної детермінації ($R^2=0,595$) говорить, що 59,5% дисперсії змінної «чуттєва інтуїція» зумовлені впливом предикаторів, тобто тих змінних, які ми будемо далі інтерпретувати та вважати достовірно значимими.

Розглянемо рівень статистичної значущості отриманих результатів. Для цього проаналізуємо критерій Фішера (Sig). Він становить 0,03, що менше 0,05. Тому отримана нами модель не є випадковою, ми можемо довіряти її результатам.

Звертаємо увагу на нестандартизовані коефіцієнти В, які надалі будуть використані для написання регресійного рівняння. Р – рівень значення константи – є меншим за 0,01 (становить 0,00), що свідчить про достовірність моделі. Показник стандартизованих β -коефіцієнтів свідчить про частину вкладу кожної змінної. Маємо такі результати: вплив фактору за змінною «стриманість – експресивність» на чуттєву інтуїцію становить 0,175; вплив фактору «жорсткість – чуттєвість» має від'ємне значення та становить (-0,395); вплив змінної «практичність – мрійливість» становить 0,122; змінна «екстравертованість – інтровертованість» становить 1,031. Врахуємо, що рівень значимості (sig) кожного показника лежить у допустимій нормі (sig<0,05).

Результати проведення регресійного аналізу узагальнено представимо в табл. 2.

Відповідно до отриманих результатів, можемо скласти таке рівняння регресійного аналізу, згідно з формулою $y=b_1x_1+b_2x_2+b_nx_n+e$.

Підставивши значення, отримуємо:

Таблиця 2

Вплив індивідуально-психологічних особливостей лікарів на чуттєвий вид інтуїції

Параметр, що характеризується	Назва шкали				
	Екстра- / інтровертован. індивід	Стриманість – експресивн.	Жорсткість – чутливість	Практичність – мрійливість	Схильність до ризику
R	0,703				
R ²	0,595				
β	-0,121	0,175	-0,395	0,122	0,204
B	-1,171	0,191	-5,14	0,186	0,153

$$y = -5,14x_1 + 0,153x_2 + 0,191x_3 + 0,191x_4 - 1,171x_5 + 2,507e$$

Розтлумачимо значення кожного складника вищенаведеного рівняння:

- y – чуттєва інтуїція;
- x_1 – жорсткість – чутливість;
- x_2 – схильність до ризику;
- x_3 – стриманість – експресивність
- x_4 – практичність – мрійливість
- x_5 – екстравертованість – інтровертованість;
- e – константа.

Проведемо якісний аналіз впливу індивідуально-психологічних особливостей лікарів на їх чуттєвий вид інтуїції. Характеристики, які впливатимуть, розглянемо аналогічно до попереднього аналізу на різних рівнях структури: індивіда, особистості, індивідуальності.

На рівні індивіда негативний вклад на параметр чуттєвої інтуїції робить параметр **«екстравертованість – інтровертованість»**, який вказує на те, що чуттєва інтуїція буде більш розвинутою в інтровертів. Такий тип особистостей більше сконцентрований на своєму внутрішньому світі, а не на життєвих подіях і явищах. Саме тому їхні рішення приймаються на основі чуттєвих образів, що і є характерним для чуттєвого виду інтуїції. В основі такого виду інтуїції особистості лежить процес сприймання, завдяки якому людина через минулий досвід здатна швидко ототожнювати те, що було раніше. Оскільки інтроверти є більш сконцентрованими та стриманими, можемо допустити, що їм допомагають саме такі характеристики.

На рівні особистості на чуттєву інтуїцію впливають такі параметри: стриманість – експресивність, жорсткість – чутливість, практичність – мрійливість.

Показник **«стриманість – експресивність»** робить позитивний внесок у параметр «чуттєва інтуїція». Саме це дозволяє нам стверджувати, що люди, які вміють володіти собою та своїми емоційними станами, матимуть вищий рівень розвитку чуттєвої інтуїції. Необхідність в інтуїції, особливо в лікарській діяльності, виникає часто саме у критичних ситуаціях, де, незважаючи ні на що, необхідно зберігати спокій і «холодний розум». Їх «інтуїтивні пошуки» не затьмарюються яскравими емоціями. Саме обережність і розсудливість допомагає лікарям ототожнювати те, що було у їх досвіді раніше, та інтегрувати його з новими проблемними ситуаціями, коли виникає необхідність в інтуїції.

Наступний параметр називається **«жорсткість – чутливість»**. Варто зазначити, що цей внесок негативний – інтуїція буде вищою у тих лікарів, які є більш чутливими. Багатство емоційних переживань, здатність до співпереживання і розуміння інших людей сприятиме її розвитку. Чим

краще вміння відчувати емоційні стани, тим краще лікарі зможуть інтегрувати минулий «чуттєвий досвід» і зіставляти його з новою ситуацією.

Позитивний вклад у чуттєву інтуїцію робить змінна **«практичність – мрійливість»**. Незважаючи на потребу в розумінні емоційного стану інших, саме більш практичні лікарі матимуть вищий рівень розвитку чуттєвої інтуїції. Тобто, чуттєва інтуїція не означає «літати в хмарах» та жити в ілюзіях. Для неї необхідними є висока швидкість рішення практичних задач, що і дозволяє швидко ототожнювати те, що сприймалося та було у досвіді раніше, забезпечуючи високий рівень розвитку чуттєвої інтуїції.

На рівні індивідуальності тим параметром, який впливає на чуттєву інтуїцію особистості, є **«схильність до ризику»**. Це означає, що в практикуючих лікарів із краще розвинутою інтуїцією схильність до ризику теж буде більшою, оскільки зв'язок має позитивний характер. Як бачимо, цей чинник спостерігався як такий, що впливав також і на раціональну інтуїцію студентів. Виходячи з цього, варто сказати, що він позитивно впливає на різні види інтуїції – як на чуттєву, так і на раціональну. Тобто, в особистості, схильної до ризику, спостерігається вищий рівень розвитку інтуїції, а яким буде її домінуючий вид – залежить від індивідуально-психологічних характеристик особистості. Інтуїція ніби «вмикається» тоді, коли виникає необхідність прийняти максимально правильне й оптимальне рішення.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу встановити, що на раціональну інтуїцію студентів впливають такі характеристики: нейротизм, нормативність поведінки, консерватизм. Чуттєва інтуїція лікарів визначається такими характеристиками, як екстраверсія, стриманість, чутливість, практичність. Важливим для дослідження стало те, що «схильність до ризику» є тією характеристикою, що впливає на інтуїцію в обох досліджуваних групах та є ознакою особистості на рівні індивідуальності.

Література:

1. Корнилова Т.В., Корнилов С.А. Интуиция, интеллект и личностные свойства (результаты апробации шкал опросника С. Эпстайна). Психологические исследования. 2013. Т. 6. № 28. С. 5.
2. Орлов И.К. Специфика интуитивного процесса решения неопределенных задач. Вопросы психологии. 2006. № 3. С. 97–109.
3. Щербакова Т.Н. Интуиция как компонент педагогического творчества современного педагога. Педагогическое мастерство: материалы V Междунар. науч. конф. (г. Москва, ноябрь 2014 г.). М.: Буки-Веди, 2014. С. 273–275.

Лобанова А. О. Сравнительный анализ влияния индивидуально-психологических характеристик студентов и врачей на их доминирующий вид интуиции

В статье представлено практическое исследование влияния индивидуально-психологических характеристик на доминирующий вид интуиции студентов и врачей. Сравнительный анализ проведен отдельно для двух групп испытуемых с учетом различных уровней структуры личности: индивидуума, личности, индивидуальности.

Ключевые слова: *особенности интуиции, сравнительный анализ интуиции, влияние на интуицию.*

Lobanova A. O. Comparative analysis of the influence of individual psychological characteristics of students and doctors on their dominant intuition

The article presents a practical study of the influence of individual psychological characteristics on the dominant intuition of students and doctors. The comparative analysis was conducted separately for the two groups of respondents, taking into account different levels of the personality structure: individual, personality, and individuality.

Key words: *peculiarities of intuition, comparative analysis of intuition, influence on intuition.*